

տանի գանազան գաւառներում ապրող իւր ազգակիցները բարբառներին հետ: Ուր էլ թէ պարոնի սկսած այս գործը յարատեւին և շարունակին մեր լեզուով ու գանազան բարբառներով գրադրուող ուրիշ անձեր:

Արատաստի հիւսիսային մասի հացա-հատիկները և խալիւրի բերքը, վրաց լրագրները ասելով, այս տարի առատ է լինելու:

Թիֆլիսի արհեստական հանքային ջրե-րի գործարաններում ծառայողները վը-խաւոր կառավարութեան առաջ հարց են բարձրացրել, որ իրենց գործարան-ներում կիրառել օրերը չաշխատեն և գործարաններն էլ փակուեն:

Պատշաճաւոր իշխանութեան առա-ջարկութիւն է եղած Արաթիւման ամա-րանոցում բերդապահական վարչութիւն հիմնելու:

Բժշկութեան կենդանութեամբ մար-նեքերն գործերի միջնորդութիւնից ան-ցնում է երկրագործական միջնորդու-թեան իրաւարանութեան:

Թիֆլիսի մի քանի գաւառներում երե-ւոյս մասին համար միջոցներ են ձեռք առնուած. գիւղական հասարակութիւնից որոշ քա-նակութեամբ քանուկներն են վերցնում և կտու են մօտը այդ վնասակար միջոց-ները դէմ: Կտու տեղ-տեղ յաջող է ըն-թանում և տեղ-տեղ դժուարութեանց է հանդիպում:

Երկրագործութեան և սկսական կա-լուածներին միջնորդութեան Կովկասի լիազօրի գիւտատունը ներկայումս Թիֆ-լիսի կալուածատէր Գրգենքէկովի հետ լսանակցում է գնելու Գարախանի գետա-կից հարաւ գետում 22 գետատին հողը՝ բուսաբանական այգու հետ միա-ցնելու համար:

Ժընեյից ստացանք մի բրոշուր «Cys- tite chez la femme enceinte et Pécriose de la Muqueuse vésicale» անունով, աշխատութիւն կովկասի տիկին Մա-րիամ Արովանց-Թաթոսեանցի: Տիկինը իւր վերջին շաբաթը կրկնապիւրջինը ներ-կայացրել է Ժընեյի բժշկական ֆակուլ-տետին՝ բժշկականութեան դոկտորի ա-տիճանն ստանալու նպատակով: Բրոշու-րը տպագրուած է Ժընեյում, սոյն 1898 թուին:

Նաև Պարիզի բժշկական ֆակուլտետի դոկտոր պ. Աղաւանից ստացանք նորերումս իւր մի նոր «Contribution a l'étude des trouble trophiques dans l'hémiplegie organique» անունով աշխա-տութիւնը, որը տպագրուած է Պարի-զում սոյն 1898 թ.:

Քանի գնում, Թիֆլիսում շոգեղը ստանա-նում են: Ցուրի 16-ին առաւօտը սենեակում Ռէօմբերի ջերմաչափը 26 էր, մի քիչ քիտոյ՝ ժամը 11-ին 27-ն էր, դուրսը ստուգելու 30 աստիճանին էր հասնում, արեգակի տակ 45-ից ավելի էր: Այնուհետև երեկոյան դուրսը Ռէօ-մբերի ջերմաչափը 30 աստիճանի վրայ կանդ-նեց, գիշերուայ ժամը 12-ին 27 աստիճանի հա-նու, իսկ առաւօտեան դէմ ժամը 3-ին 24 աս-տիճանի: Ցուրի 17-ին առաւօտը սենեակում 27 էր, դուրսը ստուգելու 30—34:

ՄԵԶ ԳՐՈՒՄ ԵՆ

4. ՊՈՒՍԻՑ. - Իդմիլեանցի անունով գրական մրցանակը ձեռք բերելու հա-մար այս տարի առաջարկած բոլոր աշ-խատութիւններն անպէտք ճանաչուեց, բացի երկուսից՝ Նիլիէի և Գրիգոր Նարե-կացու մասին գրուածքները, որոնց հեղի-նակներն արժանացան մրցանակին:

Կովկասից մրցութեան մէջ էին մտել իրենց (սպազմած) աշխատութիւններով Աւսթ. Միսրոփ վարդապետ Տէր-Մովսէ-սեան, Խաչատուր Յովհաննիսեան, Ե. Լալայան, Ներսէս Տէր-Պարապետեան, Երուանդ Զահաղիզան:

Չենք հասկանում, թէ ինչու հրատա-

րակչական ընկերութիւնը իւր բոլոր հրատարակած գրքերով չէ մասնակցել Իդմիլեան մրցանակաբաշխութեան, քա-նի որ, ով մի գիրք է հրատարակել, ու-ղարկել է այնտեղ, մասնաւոր, երեւի, թէ աւելորդ թիւը մարդ չի սպանիլ:

ՂԱՅԻՐԻՑ. — Վերջին ժամանակներս Առաքելանի կոնսիստորիան, թեմական առաջնորդի առաջարկութեան համա-ձայն, շրջաբերական հրամանագրութիւն ներդրութեան երեցփոխներին պատուիրել է՝ այսուհետև երեցփոխներում վաճառուած մոմերի հաշիւը պահել «հատով», այ-տիքն թէ՛ ինչ արժողութեամբ մոմից ինչքան հատ է վաճառուած ամեն օր, և նշանակել առանձին տուած ժապա-ւինալ մատանում և փոխադրել այն-տեղից ընդհանուր եկամտից հաշուեմա-տեանի մէջ: Բայց մի քանի երեցփոխ-ները կողմից մասամբ դժուարութեան հանդիպելով այդ նոր կարգադրութեան իրագործումը, կոնսիստորիան իւր թէ՛ թեթեւեղեց այն, օրականի տեղ՝ հրա-մայելով ամսական պահել ծախած մոմի հաշիւը: Բայց դրութիւնը նոյնը մնաց: Չենք կարող վիճել՝ թէ ինչքան օրինա-կան հիմք ունին կոնսիստորիայի այդ

գալով գործնական կէտին, կարող ենք ասել՝ որ նմանօրինակ կարգադրութիւն-ները չեն կարող մի քանի դեպքերում լիովին ծառայել նպատակին: Եկեղեցին նմանեցնել բոլորովին աշխարհական հիմ-նարկութեան, նրա լիազօր հաւատար-մատար-երեցփոխի ձեռքից խլել ամեն իրաւունքները, այդ ըստ մեր կար-ծեաց կրեւնանակ՝ «յոքը չլինելու տեղ, աշխարհանք»: Ել ուր է մնում հրահան-վի այն կէտը, թէ երեցփոխը ընտրուած է «պատուաւորաբար», յուսով և նրա թա-կան ապահով՝ անձինքներէ: Նամանա-ւանդ տարբերակ և ցաւալի է կոնսի-ստորիայի հրամանի վերջին կէտը, որ երեցփոխներին սպաւնում է պատմա-կան օրէնքով, որոնցից մինը քաղաքա-դուլ է, միւսն էլ եղել է նոյն պաշտո-նում, երբորդն էլ նախագահ բարեկոր-ծական ընկերութեան, որոնք ծառայե-լով հաւատարմութեամբ, չեն ենթար-կուած նկատողութիւնների իրենց պատ-շաճաւոր իշխանութիւնից:

ԿՈՒՂԻՑԻՑ. Այստեղ կոչուեալու ա-նուանները մէջ տարածուած է դա-րաղ ցաւը (ястреб), նոյնպէս և խոզի-րի մէջ. դրան համար, կառավարութեան կարգադրութեամբ, արդէն քանի օր է տեղ է գտնուած Արաթալից նշանա-կուած անասնաբոյժը և մէկ քանի ֆիլդ-չերիերի հետ ամենայն օր մտիկ է ա-սլիս անասնաներին:

Կուշկայի գոխային օրերը արդէն սկսուել են, այսինքն Չերմի և տեղի օրերը, որոնք ստատկանում են յուլիս և օ-գոստոս ամիսներում: Մանաւանդ այս տարուայ ստատիկ շոգեղի պատճառով բաւականին հիւստիստիկ լինելու կան. ա-ւելայցիներ և այն, որ այս տարի երկա-թուղու գծի շինութեան պատճառով բաւականին հասարակ բանուոր է աւե-լացած:

«Նոր-Դար»-ի № 113-ի մէջ Կուշ-կայից հաղորդած լուրի մէջ մէկ սխալ է սպրդած. փոխանակ «Այստեղի փոխ գնդապետ Զուլմարովը ճաշի հրաւիրեց» և այլն, գուրու է իրի «Փոխ գնդապետ իշխ. Թումանովը»: Իշխ. Թումանովը երկրիս փոխ կառավարելն է:

ԸՆԹԵՐՅՈՂԻ ՆԿԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆ.

ՆԵՐՈՂ

I.

ԿԵՂԵ ԱՌԱՋԱՊԻՄԱԿԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ՔԱՆԱԿԱՆՆԵՐԸ

Ա.

Խնեթը քաղաք փոքր ձգեց, հարիւր խեղճ հաւաքուեցան, չկարողացան հանել:

Ազգային առած:

Պատահել է ձեզ, սիրելի ընթերցող,

որ մեր պարբերական հրատարակու-

թիւնները թերթիւս, առաջարկել էք մի այսպիսի հարց, թէ այս ինչ յօդուածը կամ թղթակցութիւնը, այն ինչ լուրը ինչու է ապած, ինչ խորհուրդ կամ նը-պատակ ունի: Անշուշտ, երբ կըլինին դէպքեր, երբ ձեր հարցադրութիւնը առանց բաւարարութեան է մնացել, դա-կան պատասխան կամ բացատրութիւն դուր չէք ստացել, և մի տեսակ անա-խորժ մտաւանդութիւն ճնշել է ձեր սիրտն ու ուղեղը: Բայց այդ դեռ ոչինչ է. սրբան ստալի և ահալի է այն դէպքը, երբ տեսնում ես, որ այս կամ այն յօդուածագիրը կամ թղթակցիցը մի-այն ծաղրում է իւր ընթերցողին և ծաղ-րում է ամենայնպէս ու անամօթ կեր-պով: Որքան սատիկ է կրծում այդ ժա-մանակ վերաբերուած զգացմունքը մար-դու սիրտը: Մակայն, տարաբախտաբար, մեզ, հասարակ ընթերցողներս, շատ չուտ-չուտ են ծաղրում, և ծաղրում են չատերը. նոյն իսկ ամենալիքից թղթ-թակցիցը, որովհետև իւրաքանչիւրը հա-ւատացած է, թէ ուսուցանելու առա-քել է, կոչուած է միայն վարդապետե-լու, և տակից-վրայից ամեն տեսակ յի-մարութիւն դուրս է տալիս, համեմ-լով մի քանի խօսքերով, և կարծում է, թէ արդարեւ իմ խոյրէք բառ է ասել, մի-նոր ճշմարտութիւն է յայտնել աշխար-հին: Յաճախակի պատահում են գրուած-ներ, որ եթէ աղետ-մաղետ, մի գրողի միտք չեն գտնիլ, բայց տես, թէ գրողը ինչ ոճ է քանցնում, ինչ եղանակով է խօսում. նա կարծում է, թէ բոլոր կար-դացողները անպայման իրենցից յիմար են: Ես հաւատացած եմ, որ այդ մարդիկ, եթէ աշխարհում ունենային մի հանգա-մանք, որ է՝ չէ կարելի արհամարհել և ոչ իսկ մի ընթերցողին, այն ժամանակ այդքան շատ անհիթեթութիւն չէին գը-րել և հրատարակել: Ծագող ու ծանակ չէ ապա ինչ է, երբ մօտեցած ստան և իններորդ դարու վանճանին և մի փոքր ես՝ ահա քանակաբար դարը ոտք պիտի կոխեք, դեռ վիճաբանութեան նիւթ կարող է լինել մեր մէջ մի այլոսկի-նա-կան ճշմարտութիւն: Ես ցանց այն չէ, որ այլոսկիական հին ճշմարտութիւնը կրկնում է որպէս մի նոր ճշմարտու-թիւն, այլ այն՝ որ այդ ճշմարտութիւնը հերքում է՝ գոնէ առ ժամանակ: Այդ խաղը ոչ միայն ծաղր ու ծանակ է, այլև մտորեցնում է, անբարոյականացնում է շատերին: Յետին գիւղացին ձեզ կասէ, որ գրել-կարդալ պէտք է գիտնալ, բայց եթէ մի հայ հրապարակախօս գուրու գայ և ասէ, թէ պէտք չէ, որովհետև այս ինչ օրը այսպէս է, այն ինչ օրը այն-պէս, այս ինչ ուսումնարանի ուսումնա-լու չէ, այն ինչ ուսումնարանից վատ է և այլն, հաւատացեք, որ այդ եթովպա-կան հրապարակախօսին մեր մէջ ծափա-հարկներ կը զանուեն, փոխանակ ասե-լու, թէ աչ. հրապարակախօսը խնեթա-ցել է: Դոյնանման ճշմարտութիւնների մտախնայած ոչ ոք չէ վիճում: Բայց ասե-ռէք, որ մի քանի ամիս շարունակ ինքն իրեն լուսամբ և առաջագիւղ համարող «Մշակ» լրագիրը մասի փաթեթեան է չլինել քահանայական հարցը*) և առատ նիւթ է առել իւր բոլոր աշխատակից-ներին ու թղթակցներին՝ Սուրմուրուցի սկսած մինչև Ռուսիայի մեծ մայրաքա-ղաք Մոսկուան, միմեանց հերքող ու հա-կատող թղթակցութիւնները գրելով: Մարդ չուրած մնում է և չէ հասկանում, թէ այդ բոլորը ինչու համար է գրում և հրատարակում: Միթէ այդ հարցի վերա-բերմամբ մոթ է բացատրութեան կա-րօտ կէտեր կարող են լինել:

Դուք, ինչպէս վկայում է պ. Մարու-հանը, «համակրել» երկրաւարը էք. դուք, ինչպէս խոսեցիք խոսքում էք, «առաջագիւղ», հետևաբար, աւելացնում եմ ես, լուսաւոր և ազատամիտ գաղա-փարներ գտանող էք, արժէ որ այդ-պիսի առաքելութիւններով օժտուած մարդ քահանայ գտնուի և այն էլ հայ գիւղում. այդպիսի մարդը առնուադը մի-այն կաթողիկոս կարող է լինել. բայց որովհետև Լուսաւորչի Աթոռը այժմ բռնուած է, ձեզ միայն մի բան է մնում անելու, — գնալ Լոնդոն: Որքան էլ որ ձեր գիւղը մեծ լինի, Լոնդոնի չափ չի լինի. ապէս հայ գիւղացի ժողովուրդը, մէկ է, ձեր առաջագիւղ, լուսաւոր և ազատամիտ գաղափարները չէ հասկանալու, և երբեք ձեր մէջ ոիրալի փոխադարձ յարաբե-րութիւն չի լինելու. իսկ Լոնդոնում ձեզ հա-մար ստալեղ կայ: Անտարակայ, լսած կըլինիք, որ Դաւադոսը (խիստ կրօնա-ւը) մտել է, — մի անգամ էլ ասեմք՝ Աստուած հոգին լուսաւորէ, — Ռոգերին չկարողայաւ պահպանել իւր բռնած գիւղը, ազատամիտները մնացել են ա-ռանց պարագլխի, Լոնդոն գնացեք, ով գիտէ, բան է, կարող է պատահել, որ այդ տեղը կըրենք, պ. Մարուհանը ձեզ խորհուրդներ կը տա, մենք էլ՝ մեր հայ-րենակցի համարը լսելով՝ կըմիթեա-րուինք: Մի օր էլ հեռագիրը մեզ լուր կըրենք, որ այս ինչ հայադի նշանուոր ազատամիտ լրբող, երկուսով Մարու-հանի անունով կատարի կերպով բողո-քեց պահպանողականների «կործանիչ» սեփմի դէմ, ասաց, թէ պէտք է քակել բոլոր ուսումնարանները և ոչ մի ուսում ստացած մարդ հայկերական գաղա-ղութիւն: Իսկուհ, իհարկէ, նորից ձեր հա-մախոհները գրել կըլինեն, և մտա-նալով իրենց պարծ, իւրաքանչիւրը կա-լուտ ալ պատկոյ իրեն վերադրել, թէ ինքն էր ձեզ խորհուրդ տուող, որ մեծ գիւղում քահանայ չլինէք. բայց ճշմա-րութիւնը այն կըլինի, որ պատկոյ մի-

գեօք նպատակաբար է առաջագիւղ գաղափարներ դաւանող մի մարդու հա-մար՝ այժման պայմաններում հոգեւորա-կան կոչում ընդունելը, և եթէ ընդունի՝ կարող է որդեօք օգտակար լինել իւր ժողովրդին: Առաջագիւղ գաղափարներ դաւանող ինքը՝ երկրաւարն է, որով-հետև մի մեծ գիւղ վեց տարի լսելու է նրան քահանայ լինել, բայց նա երկար ու բարակ մտածել է և չէ կարողացել վճռել՝ «լինիլ, թէ չլինիլ»: Այդ մտա-տանջութիւնից ազատուելու համար նա դիմում է մի ուրիշ «առաջագիւղ գաղա-փարներ դաւանող», պ. Մարուհանին, և խնդրում **, որ իւր «հեղինակաւոր» խօսքը ասէ: Սա էլ, ի հարկէ, խելքին գոռ է տալիս, որքան ոյժը պատում է, այնպիսի մի բան ասելու, որ ամենքին զգածացնէ. և արդարեւ, այնպիսի մի խոր-հուրդ է տալիս, սրբան նոյն իսկ յիմարու-թիւնը կըստապիլի: Խորհրդատու պա-րոնը երևան հանելով երկրաւարին՝ նա-մակը՝ հրապարակով բացատրական պա-տասխան է տալիս նրան: Պատճառա-բանութիւններին մենք կըզանուենք յի-ստոյ, իսկ այժմ, եթէ «համակրել» երի-տասարդը իրաւունք կը տալ ինձ ես, «կայր, խաւարամիտ յետադիմական», ես էլ իմ հատուտ կարծիքը՝ զրախմբում, ընդունիլ հոգեւոր կաշուծը՝ թէ ոչ, ես էլ անյարմար եմ համարում, որ այդ «հա-մակրել» երկրաւարը ստանձնի հոգե-ւոր կաշուծը, բայց ոչ այն պատճառնե-րով, ինչ որ սուս է բերում «առաջա-դիմական գաղափարներ դաւանող» խոր-հրդատուն: Երկրաւարը, ինչպէս այդ պարզ երևում է նրա նամակից, նոյնպէս «առաջագիւղ գաղափարներ դաւանող» է. իմ կարծիքով, այդ ամենազլխաւոր և առաջին արդիւն է քահանայի վեհ կո-չումը ստանձնելու համար:

Դուք, ինչպէս վկայում է պ. Մարու-հանը, «համակրել» երկրաւարը էք. դուք, ինչպէս խոսեցիք խոսքում էք, «առաջագիւղ», հետևաբար, աւելացնում եմ ես, լուսաւոր և ազատամիտ գաղա-փարներ գտանող էք, արժէ որ այդ-պիսի առաքելութիւններով օժտուած մարդ քահանայ գտնուի և այն էլ հայ գիւղում. այդպիսի մարդը առնուադը մի-այն կաթողիկոս կարող է լինել. բայց որովհետև Լուսաւորչի Աթոռը այժմ բռնուած է, ձեզ միայն մի բան է մնում անելու, — գնալ Լոնդոն: Որքան էլ որ ձեր գիւղը մեծ լինի, Լոնդոնի չափ չի լինի. ապէս հայ գիւղացի ժողովուրդը, մէկ է, ձեր առաջագիւղ, լուսաւոր և ազատամիտ գաղափարները չէ հասկանալու, և երբեք ձեր մէջ ոիրալի փոխադարձ յարաբե-րութիւն չի լինելու. իսկ Լոնդոնում ձեզ հա-մար ստալեղ կայ: Անտարակայ, լսած կըլինիք, որ Դաւադոսը (խիստ կրօնա-ւը) մտել է, — մի անգամ էլ ասեմք՝ Աստուած հոգին լուսաւորէ, — Ռոգերին չկարողայաւ պահպանել իւր բռնած գիւղը, ազատամիտները մնացել են ա-ռանց պարագլխի, Լոնդոն գնացեք, ով գիտէ, բան է, կարող է պատահել, որ այդ տեղը կըրենք, պ. Մարուհանը ձեզ խորհուրդներ կը տա, մենք էլ՝ մեր հայ-րենակցի համարը լսելով՝ կըմիթեա-րուինք: Մի օր էլ հեռագիրը մեզ լուր կըրենք, որ այս ինչ հայադի նշանուոր ազատամիտ լրբող, երկուսով Մարու-հանի անունով կատարի կերպով բողո-քեց պահպանողականների «կործանիչ» սեփմի դէմ, ասաց, թէ պէտք է քակել բոլոր ուսումնարանները և ոչ մի ուսում ստացած մարդ հայկերական գաղա-ղութիւն: Իսկուհ, իհարկէ, նորից ձեր հա-մախոհները գրել կըլինեն, և մտա-նալով իրենց պարծ, իւրաքանչիւրը կա-լուտ ալ պատկոյ իրեն վերադրել, թէ ինքն էր ձեզ խորհուրդ տուող, որ մեծ գիւղում քահանայ չլինէք. բայց ճշմա-րութիւնը այն կըլինի, որ պատկոյ մի-

այն պ. պ. Մարուհանի և Դաւթեանի կըզանուենք յիստոյ, իսկ այժմ, եթէ «համակրել» երի-տասարդը իրաւունք կը տալ ինձ ես, «կայր, խաւարամիտ յետադիմական», ես էլ իմ հատուտ կարծիքը՝ զրախմբում, ընդունիլ հոգեւոր կաշուծը՝ թէ ոչ, ես էլ անյարմար եմ համարում, որ այդ «հա-մակրել» երկրաւարը ստանձնի հոգե-ւոր կաշուծը, բայց ոչ այն պատճառնե-րով, ինչ որ սուս է բերում «առաջա-դիմական գաղափարներ դաւանող» խոր-հրդատուն: Երկրաւարը, ինչպէս այդ պարզ երևում է նրա նամակից, նոյնպէս «առաջագիւղ գաղափարներ դաւանող» է. իմ կարծիքով, այդ ամենազլխաւոր և առաջին արդիւն է քահանայի վեհ կո-չումը ստանձնելու համար:

Երբորդ պատճառն էլ այն է, որ 6 տարի լսելու են ձեզ քահանայ լինել, երկար մտածել էք (երեւի, ոչ աւելի վեց տարուց), բայց և այնպէս չէք կարողա-նում վճռել — ընդունիլ այդ առաջարկը՝ թէ ոչ: Այս լուսնիս այդ էլ բացատրեմ, թէ ինչու այս հանգամանքը նպատաւոր չէ, որ դուք հոգեւորականների դաս-մանէք: Մի «համակրել» երկրաւարը, այն էլ առաջագիւղ և ազատամիտ գաղա-փարներով առգործած երկրաւարը, որ վեց երկար ու ձիւղ տարիներ մտածում է մի հարցի մասին և չէ կարողանում յանգել մի որոշ եղանակացութեան, և խելքը այնքան է պատում, որ դիմում է Մարուհանին բան իմանալու, այն երի-տասարդը ոչ մի պայմանում օգտակար չէ կարող լինիլ հաւատարկութեան: Ես մինչև անգամ, եթէ ենթադրեմ լինիք, որ հասնել է մի եղանակացութեան և իւր այդ եղանակացութիւնը վերադասուելու համար է դիմել պ. Մարուհանին, — նա դարձեալ անարժան է հոգեւոր կաշուծն ստանձնելու: Մի մարդ, որ լուր փառից անընդունակ է շուկի, խելքը յիմարից ձրն էլիք, տղալիք թուրմից, ինչպիսիք ան պայմաններ էլ լինին, նա, որպէս հո-գեւոր հայր, օգտակար չէ կարող լինիլ այն հաւատարկութեան, որին կամենում է ուղարկուել: Տղալիք, որ կամենում է քահանայ դաւանալ, նա ես իմանում է շատ լուս, թէ ինչ է անում, ինչ նպա-տակով է անում կայր... (ի հարկէ, ես չեմ կամենում արգաւազելու նրա նպա-տակները), իսկ որ մի առաջագիւղ գաղա-փարներ դաւանող չէ կարողանում վերջ-նական վճիռ կայացնել, դա պարզ ապա-ցոյց է, որ քա՛ն չա քա՛ն չա քա՛ն չա քա՛ն, եթէ որ և ինչ պատճառով Անգլիա չէ կարող գնալ և անպատճառ կամենում էք, որ հաւատարկութեան օգուտ տաք, — ամենամեծ օգուտը սուս կըլինիք, ե-թէ քահանայ չդաւանաք, որովհետև ուր-դ գաղափար չունեք այն կոչման մասին, որ կամենում էք ստանձնել: Մակայն ներկեցէք ինձ, եթէ ես վստահանամ մի ուրիշ ենթադրութիւն անելու. ես կար-ծում եմ, որ ոչ թէ գիւղի է 6 տարի լսելու ձեզ, այլ դուք էլ վեց տարի ձեր ծառայութիւնը առաջարկում, իսկ գիւղացիք հրաժարում են. նրանք, երե-ւի, իրենց գիւղում խելքով շատ լուս են բերանել՝ ձեր առաջագիւղ և ազատամիտ գաղափարները:

Այստեղ, կարծեմ, բաւական կըլինի այդ «համակրել» երկրաւարին մասին: Այժմ մի բիւ էլ խօսենք պ. Մարուհանի յօդուածի առթիւ: Մակայն առաջուց ես կամենում եմ մի թիւթն գիտադրութիւն անել: Մեր առօրեայ կեանքում ներ-կայումս մտածութեան համար երկու կարեւոր հարց կայ, որոնց վրայ ամենա լուրջ կերպով ուշադրութիւն պէտք է դարձնել: Վախենում եմ, որ այդ երկու սին աւելանայ և երբորդ: Առաջին եր-կու հարցերից մէկը գաղթականներին հարկերի վերաբարձնելու գործն է, որ արդէն սկսուած է. երկրորդը — տանեակ հաղարկելով որբացած մանուկներ խնա-մատարութեան գործն է, որ նոյնպէս սկսուած է: Այդ երկու գործի վերա-բերմամբ էլ բարեպաշտ պարտականու-թիւն կայ ամենիս վրայ

*) Шу «Укр-Твар» № 126.

Типографія А. И. Петрова, Голов. проспектъ, домъ № 12 Телефонъ № 387.